

KORONAPASSIIN LIITTYVÄT OIKEUDELLISET KYSYMYKSET

1 Toimeksianto

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra ("Sitra") on pyytänyt C&S:ltä oikeudellista arviota suunnitellusta hankkeesta, jossa maksukortteja ja niiden infrastruktuuria hyödynnettäisiin maksukortin haltijan Covid-19 -taudin (jäljempänä "korona") tartuntaa, rokottamista tai testitietoa koskevan tiedon saamiseen. Maksukortilta olisi tässä koronapassimallissa luettavissa tieto siitä, onko henkilöllä *hyväksyttävä koronastatus*. Koronastatus voisi olla hyväksyttävä hiljattain sairastetun koronataudin vuoksi, koronarokotuksen ottamisen johdosta tai tuoreen, negatiivisen koronavirustestituloksen johdosta. Vastaavasti henkilön koronastatus olisi ei hyväksyttävä, jos henkilö ei olisi hiljattain sairastanut koronatautia, ei olisi ottanut koronarokotetta, eikä myöskään olisi käynyt lähiaikoina koronavirustestissä.

Maksukortin avulla haettaisiin koronastatustieto (esim. punainen = ei hyväksyttävä/vihreä = hyväksyttävä). Kortin käyttäminen toimisi siten, että statustieto haettaisiin terveydenhuollon järjestelmistä. Tapahtumanjärjestäjä tai työnantaja ei käsitelisi tarkempia henkilötietoja, vaan maksukortti vain osoittaisi vihreä/punainen -tiedon. Koronastatustietoa ei myöskään tallennettaisi tapahtumanjärjestäjän tai työnantajan toimesta mihinkään, vaan koronastatustieto näkyisi vain tarkastustilanteessa. Taustatiedot sisältäisivät joka tapauksessa terveystietoja. Statustieto kerättäisiin kyseisen henkilön terveystietopalvelun tuottajilta, sekä yksityisiltä että julkisilta toimijoilta.

Järjestelyn toteutuksessa lähtökohtana olisi se, että koronastatustiedot eivät olisi maksukortilta automaattisesti saatavilla muissa yhteyksissä. Esimerkiksi asioitaessa kaupan kassalla koronapassitietoa ei olisi saatavilla kaupan henkilöstölle (esim. eri päätteet tai muu teknologinen ratkaisu). Tässä muistiossa ei oteta kantaa järjestelyn teknologisiin reunaehtoihin.

Analysoitavana on kaksi tyyppitapausta, joissa henkilö osoittaa koronastatuksensa koronapassilla a) osallistuessaan festareille ja b) käydessään työpaikalla. Pääsy festareille tai työpaikalle edellyttäisi sitä, että henkilö voi osoittaa maksukortilla hyväksyttävän koronastatuksen.

Muistiossa pohditaan asiaa seuraavista näkökulmista:

- 1) Voidaanko koronapassi ottaa käyttöön maksukortin yhteydessä sopimus- tai suostumusperusteisesti tietosuojanäkökulmasta?¹

---

¹ Arviossamme ei oteta kantaa siihen, millä tavoin ja mitkä viranomaiset vastaisivat siitä, että koronapassitiedot voidaan ladata maksukortteille ja minkälaisia ratkaisuja tämä edellyttäisi. Finanssialan regulaatiota ja maksukorttiin liittyviä sopimussuhteita voidaan tarvittaessa selvittää erikseen.

21.4.2021

- 2) Voiko tapahtumanjärjestäjä estää henkilön pääsyn festareille sen johdosta, että henkilö ei osoita vihreää koronastatusta maksukorttia näyttämällä? Olisiko kyseessä kielletty syrjintä terveydellisellä perusteella? Voisiko asiasta säätää lainsäädännössä toisin?
- 3) Voiko työnantaja estää työntekijän työpaikalle pääsyn sen johdosta, että työntekijä kieltäytyy esittämästä työnantajalle koronastatuksen sisältävän maksukortin tai jos maksukortti ei osoita vihreää koronastatusta? Olisiko työnantajan toimenpide kieltää työntekijän pääsy työpaikalle ja pahimmillaan estää työntekijän työnteko juridisesti perusteltavissa?

Edellä mainittuja tilanteita arvioidaan tilanteessa, jossa poikkeusolot² eivät ole voimassa, eikä myöskään tartuntatautilain nojalla annettuja yleisötilaisuuksien järjestämistä kokonaan estäviä rajoituspäätöksiä ole enää voimassa. Koronapassin tarkoitus olisi siis edesauttaa yhteiskunnan avaamista terveysturvallisesti tilanteessa, jossa koronapandemia ei ole vielä maailmanlaajuisesti päättynyt. Tässä muistiossa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, mitkä olisivat ne lääketieteelliset reunaehdot, joiden vallitessa koronapassijärjestelmä tehokkaasti estäisi koronaviruksen leviämistä.

Sitran hankkeen lisäksi vireillä on muitakin koronapassiin liittyviä hankkeita. EU:n komission koronapassihankkeessa tavoitteena on vapaan liikkuvuuden palauttaminen. EU:n hankkeeseen liittyen STM selvittää kansallisesti omakantaan perustuvaa ratkaisua. Sitran suunnitelma perustuisi maksukortteihin erityisesti sen johdosta, että tätä kautta voitaisiin saada käyttöön kansainvälinen ratkaisu, jossa hyödynnettäisiin jo olemassa olevaa maksukortti-infraa.

2 Koronastatustiedon käsittely

Jos maksukortti antaisi sitä esitettäessä lukijalle vain vihreä/punainen – tiedon, voitaneen perustellusti lähteä siitä, ettei koronastatustieto olisi yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 2016/679) 7 artiklan mukainen erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tai työelämän tietosuojalain (759/2004, muutoksineen) 5 §:n mukainen työntekijän terveydentilaa koskeva tieto, vaan muu henkilötieto eikä sen käsittelyyn siten sisältyisi erityisiä arkaluontoisiin henkilötietoihin liittyviä rajoituksia.

Tietosuojalainsäädännön perusteella koronapassi voitaisiin ottaa käyttöön maksukortin yhteydessä sopimus- tai suostumusperusteisesti. Koronastatustiedon käsittelyperusteena olisi tapahtumanjärjestäjällä oikeutettu etu (edellyttäen että vaikutustenarviointi osoittaisi tällaisen henkilötiedon käsittelyn perustelluksi) ja työnantajalla lakisääteinen velvoite.

---

² Muistion kirjoittamisajankohtana on voimassa kaksi valtioneuvoston antamaa valmiuslain käyttöönottoasetusta. Toinen koskee valmiuslain 86 ja 88 §:n toimivaltuuksien käyttöönottoa ja toinen valmiuslain 106 §:n 1 momentin ja 107 §:n toimivaltuuksien käyttöönottoa. Asetukset ovat määräaikaisena voimassa 11.3.2021-30.4.2021.

3 Festarijärjestäjän oikeus kieltää pääsy festareille

3.1 Tarkastelun lähtökohta

Seuraavassa arvioidaan tilannetta, jossa festarijärjestäjä kieltää lipun ostaneelta asiakkaalta pääsyn tilaisuuteen sen johdosta, että henkilön maksukortti näyttää punaisen koronastatustiedon tai henkilö ei suostu käyttämään korttia koronastatuksen osoittamiseksi.

Lähtökohtana festarijärjestäjän toiminnalle olisi se, että järjestäjä olisi sopimusehdoissaan kertonut hyödyntävänsä maksukortin kautta osoitettavaa koronastatustietoa ja vain vihreällä statuksella pääsee sisään festarialueelle.³ Menettelyn tarkoituksena on mahdollistaa turvallinen tapahtuman järjestäminen ja suojella asiakkaita vaaralliselta tartuntataudilta. Asiakas olisi lipun ostaessaan hyväksynyt kyseiset ehdot. Kun asiakkaalta punaisen koronastatuksen johdosta kielletäisiin pääsy alueelle, olisiko kyse terveydellisellä perusteella tapahtuvasta syrjinnästä?⁴

Kokoontumislain nojalla yleisötilaisuus on järjestettävä osanottajien turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Ketään ei saa yleisötilaisuutta järjestettäessä asettaa ilman hyväksyttävää syytä eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella.⁵ Järjestäjän on tehtävä yleisötilaisuuden järjestämisestä kirjallinen ilmoitus järjestämispaikan poliisille vähintään viisi vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista. Poliisilla on oikeus kieltää yleisötilaisuuden järjestäminen, jos muut toimenpiteet eivät ole riittäviä ja jos on ilmeistä, että turvallisuutta ei voida ylläpitää tai tilaisuuden järjestäminen aiheuttaa vaaraa terveydelle tai vahinkoa omaisuudelle. Poliisi voi myös antaa yleisötilaisuuden järjestämisestä ennakolta ohjeita ja määräyksiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja terveydelle aiheutuvan haitan rajoittamiseksi. Rangaistus syrjinnästä yleisötilaisuutta järjestettäessä säädetään rikoslain 11 luvun 11 §:ssä.

3.2 Asiakkaiden syrjintää koskeva sääntely

3.2.1 Yleinen sääntely – perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkupeuran, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Syrjintä on rikosoikeudellisesti sanktioitu rikoslain 11 luvun 11 §:ssä:

³ Vrt. esim VR:n ”maskipakko” perustuu kuljetusehtoihin sisältyvään ehtoon. VR ei kuitenkaan poista henkilöitä, joilla ei esim. terveydellisestä tai väitetyistä terveydellisistä syistä ole maskia.

⁴ Toisaalta perustuslain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Tämän oikeuden harjoittaminen voisi osaltaan vaarantua, jos tapahtumanjärjestäjä ei voisi järjestää tilaisuuksia turvallisesti.

⁵ Kokoontumislaki (530/1999), 3 §. Järjestäjän on tehtävä yleisötilaisuuden järjestämisestä kirjallinen ilmoitus järjestämispaikan poliisille vähintään viisi vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista.

21.4.2021

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

- 1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,
- 2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka
- 3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai *terveydentilan* taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyrintänä tai kiskonnantapaisena työsyrintänä, syrjinnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) säädetään tarkemmin syrjinnän kiellosta. Lain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai *muun henkilöön liittyvän syyn perusteella*. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Lain 11 §:ssä säädetään erilaisen kohtelun *oikeuttamisperusteista*. Säännöksen mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Erilainen kohtelu on oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.⁶

Lain esityöt mainitsevat esimerkkeinä lakiin perustuvasta erilaisesta kohtelusta esimerkiksi tupakka-, alkoholi- ja liikennelainsäädännön erilaiset ikäraajat ja -vaatimukset. Palvelussuhdelaeissa on säädetty muun muassa ikää ja kielitaitoa koskevia vaatimuksista. Myös esimerkiksi ilmailulaissa on säädetty lentotoimin-

⁶ Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on 1) julkisen vallan käytöstä tai julkisen hallintotehtävän hoidosta;

2) itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisen edellytyksistä taikka elinkeinotoiminnan tukemisesta;

3) koulutuksen, mukaan lukien erikoistumis- ja uudelleen koulutuksen, tai ammatillisen ohjauksen saamisesta;

4) jäsenyydestä tai toiminnasta työntekijä- tai työnantajajärjestössä tai muussa järjestössä, jonka jäsenillä on tietty ammatti, taikka järjestön antamista etuuksista;

5) erilaisesta kohtelusta etnisen alkuperän perusteella.

taan osallistuvaa henkilöstöä koskevista ikä- ja terveysvaatimuksista. Ajokorttilaissa on säädetty vähimmäisiästä ajokortin saamiseksi. Vastaavanlaisia vaatimuksia on säädetty myös muualla lainsäädännössä.⁷

Myös muulla kuin välittömästi lakiin perustuvalla erottelulla voi olla hyväksyttävä tavoite. Hallituksen esityksen mukaan tällaisen tavoitteen hyväksyttävyyttä tulisi arvioida Suomen oikeusjärjestyksen näkökulmasta. Tavoitteen tulee siten olla hyväksyttävä perusoikeusjärjestelmän ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden ja yleisemminkin Suomen oikeusjärjestyksen kannalta.

Tavoitetta voidaan pitää hyväksyttävänä erityisesti, jos sillä suojataan tai edistetään perus- ja ihmisoikeuksia taikka jos kyse on muusta oikeudenmukaisesta, painavasta yhteiskunnallisesta pyrkimyksestä.

Lain esitöissä on elinkeinonharjoittajan oikeudesta kohdistaa palveluitaan eri tavalla eri henkilöille todettu seuraavaa (HE 19/2014 s. 75-76):

”Elinkeinoharjoittajalla voidaan katsoa olevan perustuslain 18 §:ssä turvatun elinkeinonvapauden ja 15 §:n 1 momentissa turvatun omaisuuden suojan näkökulmasta oikeus kohdistaa palvelujansa eri tavoin rajatulle henkilöpiirille liikeajatuksensa mukaisesti edellyttäen, että kohtelulla pyritään hyväksyttävään tavoitteeseen ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Esimerkiksi ravitsemistoiminnan harjoittajan on katsottu voivan asettaa liikkeeseen sisäänpääsyn edellytykseksi 24 vuoden ikärajan (HE 138/2004 vp; PeVL 49/2004 vp). Toisaalta esimerkiksi palveluiden kohdentaminen rajaamalla ne koskemaan kaikkia muita kuin vammaisia ihmisiä voisi vain harvoin, jos koskaan, olla hyväksyttävää. Tällainen erilainen kohtelu voisi olla hyväksyttävää lähinnä vain, kun kyse on toiminnanharjoittajalle kuluttajaturvallisuuslain (920/2011) 5 §:ssä säädetystä velvollisuudesta varmistaa, että kulutuspalvelusta ei aiheudu vaaraa kenenkään terveydelle, eikä vaaraa voida poistaa tämän lain 15 §:ssä tarkoitettulla kohtuullisella mukautuksella.

Niin ikään esimerkiksi pankki- ja vakuutuspalveluiden tarjonnassa asiakkaan tai sellaiseksi pyrkivän henkilöön liittyvä syy voi olla oikeutettu peruste erilaiselle kohtelulle vain, jos kohtelulla pyritään hyväksyttävään tavoitteeseen ja käytetyt keinot ovat oikeasuhtaisia. On selvää, että esimerkiksi henkilön varallisuus- asema ja siten takaisinmaksukyky voi vaikuttaa niihin ehtoihin, joilla pankki myöntää lainoja. *On myös katsottu, että vakuutuspalveluiden tarjonnassa henkilön ikä ja terveydentila voivat olla vakuutus sopimuksen ehtojen laadinnassa huomioon otettavia seikkoja, jos näillä seikoilla on todellista merkitystä riskinarvioinnissa kyseessä olevan vakuutus tuotteen kannalta.* Talousvaliokunta on vakuutus sopimuslakia käsitellessään todennut, että vammasta mahdollisesti aiheutuva todellinen kohonnut riski voidaan ottaa kohtuullisella tavalla huomioon vakuutusmaksussa ja

---

⁷ Hallituksen esitys 19/2014.

-ehdoissa, ja että *vammasta aiheutuvan riskin arvioinnin on perustuttava asianmukaiseen ja ajantasaiseen lääketieteelliseen näyttöön ja vakuutusmatemaattisiin laskelmiin* (TaVM 3/2010 vp). Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on yhdenvertaisuusdirektiiviehdotusta käsitellessään todennut, että ikään ja vammaisuuteen perustuvan erilaisen kohtelun tulee perustua selvään ja aukottomaan näyttöön siitä, että iällä tai vammaisuudella on todellista merkitystä riskin arvioinnissa. Selvityksen ei tule perustua pelkästään lääketieteelliseen tietoon ja tietämykseen, vaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös merkitykselliset vakuutusmatemaattiset tiedot ja tarkat tilastotiedot (TyVL 10/2010 vp). Henkilöitä, joilla on sama riskitaso, tulee kohdella yhdenvertaisesti.”

Rangaistus syrjinnästä säädetään yhdenvertaisuuslain 3 §:n mukaan rikoslaissa (39/1889). Yhdenvertaisuuslaki sisältää sanktiona syrjintää kärsineelle maksettavan hyvityksen.

Yhdenvertaisuuslaki on luonteeltaan pakottavaa oikeutta, eikä sen soveltamista voida sivuuttaa sopimusperusteisesti. Yhdenvertaisuuslain 25 §:n mukaan syrjivä sopimusehto on mitätön.

3.2.2 Toimialakohtainen erityissääntely, esimerkkinä majoitus- ja ravitsemistoiminnan sääntely

Majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain (308/2006) 5 §:n mukaan majoitus- ja ravitsemistoiminnan harjoittajalla ja liikkeen henkilökunnalla on oikeus evätä asiakkaaksi pyrkivältä pääsyyn liikkeeseen, jos siihen on järjestyksenpidon tai liikkeen toiminta-ajatuksen vuoksi perusteltu syy. Toiminnanharjoittajalla ja liikkeen henkilökunnalla on myös oikeus kieltäytyä tarjoilemasta asiakkaalle ruokaa tai juomaa ja tarvittaessa poistaa asiakas liikkeestä, jos hän häiritsee muita asiakkaita tai muutoin aiheuttaa häiriötä liikkeessä tai ei täytä liikkeeseen asetettuja asiakkaaksi pääsyn edellytyksiä. Syrjinnän kiellosta säädetään yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:ssä.

Säännöksen esitöiden mukaan (HE 138/2004 s. 21-22) asiakasvalintaoikeudella tarkoitetaan liikkeen oikeutta valita asiakkaansa ilman syrjintää. Syrjinnän kiello on rikoslain 11 luvun 11 §:ssä.

Hallituksen esityksessä viitataan siihen, että ravitsemistoiminta varsinkin anniskelupaikoissa poikkeaa muusta elinkeinotoiminnasta asiakaskunnan suhteen. Ravintoloiden asiakkaat ovat varsin usein alkoholin vaikutuksen alaisina. Alkoholin 23 §:n 1 momentin mukaan päihtynyttä ei saa päästää anniskelupaikkaan. Asiakas, joka käyttäytyy häiritsevästi tai jonka päihtymys on selvästi havaittavissa, on poistettava anniskelupaikasta. Esitöissä ei ole mainittu muun tyyppisiä terveydentilaan liittyviä hyväksyttäviä perusteita asiakasvalinnalle.

3.3 Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanottoja koronapandemian aikana

Koronapandemian aikana yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt kannanottoja yksityisten yritysten niin sanottuun maskinkäyttöpakkoon.

21.4.2021

Yhdenvertaisuusvaltuutetun VR:lle osoittamassa kannanoton mukaan maskipakon käyttöönotolle junien ekstra-luokassa on sinänsä esitettävissä asiakkaiden terveyden suojeluun liittyvä hyväksyttävä tavoite varsinkin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisvaiheessa.⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutettu kehotti VR:ää harmitsemaan, tulisiko maskipakkoa ja väljennettyä istumisjärjestelyä laajentaa ekstra-luokan lisäksi myös sellaiseen junan osaan, johon on esteetön pääsy. Toisaalta yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnitti VR:n huomiota velvollisuuteen kohtuullisiin mukauttamistoimiin tilanteessa, jossa henkilön tulisi vammaisuutensa vuoksi saada matkustaa extra-luokassa maskitta, koska maskin käytöstä aiheutuu hänelle vamman tai sairauden vuoksi terveyden vaarantumisen riski.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on osoittanut myös sosiaali- ja terveysministeriölle kannanoton siltä varalta, että ministeriössä valmisteltaisiin maskipakkoa koskevaa lainsäädäntöä.⁹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvioi, että *maskipakon asettaminen tietyssä palvelussa yleisvaarallisen tartuntataudin pandemiavaiheessa perustuu kiistatta hyväksyttävään asiakkaiden terveyden suojeluun sekä yhteiskunnan häiriöttömän toiminnan takaamiseen liittyvään tavoitteeseen*. Maskipakko näyttää myös olevan asianmukainen keino tavoitteen saavuttamiseksi siinä mielessä, että vallitsevan tieteellisen näytön perusteella maskin käyttö on omiaan suojaamaan koronataartunnalta. Jotta maskin käyttöpakko olisi kuitenkin yhdenvertaisuuslain näkökulmasta myös muilta osin oikeasuhtainen keino hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi, tulee varmistua siitä, että käytössä ei ole selvästi asiassa relevantteja oikeuksia vähemmän rajoittavia keinoja samoin kuin siitä, ettei maskipakko johda kenenkään kannalta kohtuuttomuuteen.

Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on antanut kannanoton sosiaali- ja terveysministeriölle yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisesta rokotusjärjestykseen.¹⁰

Lausunnossaan valtuutettu totesi, että yhdenvertaisuusperiaate ei sinänsä estä rokotusten tai muiden terveydenhoidon toimenpiteiden kohdentamista silloin kun kohdentaminen tasoittaa pandemian ihmisten terveydelle aiheuttamia riskejä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan on osoitettava, että alueellinen kohdentaminen todennäköisesti ehkäisee kyseisen tartuntataudin leviämistä ja näin turvaa ihmisten terveyttä ja terveydenhuoltojärjestelmän kantokykyä tehokkaammin kuin kohdentaminen tasaisesti koko väestöön. Jos tällaista selvitystä ei ole, estää syrjinnän kieltä rokotusten alueellisen kohdentamisen. Tämän lisäksi alueellisen kohdentamisen tulee olla myös oikeasuhtaista myös siinä mielessä, ettei vähemmän yhdenvertaisuutta rajoittavia keinoja, joilla hyväksyttävä tavoite voidaan edelleen saavuttaa yhtä tehokkaasti, ole käytettävissä.

⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositus 20.10.2020 <https://syrjinta.fi/documents/25249352/42722630/Suositus+VR%3Blle.pdf/c4dd59b1-fbbo-c3b1-091d-6d8d9881da94/Suositus+VR%3Blle.pdf?t=1604319492506>

⁹ Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositus 20.10.2020 <https://syrjinta.fi/documents/25249352/42722630/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kirje+Sosiaali-+ja+Terveysministeri%C3%B6lle+maskipakosta.pdf/45d7774d-78aa-019b-8d97-5c7116e59097/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+kirje+Sosiaali-+ja+Terveysministeri%C3%B6lle+maskipakosta.pdf?t=1604406238361>. Vastaavasti myös yhdenvertaisuusvaltuutetun suosituksessa 20.10.2020 Pääkaupunkiseudun koronakoordinaatioryhmälle, jossa korostetaan erityisesti sitä, että vammaisille henkilöille, jotka eivät voi käyttää maskeja, on taattava kohtuulliset mukautukset ja mahdollistettava yhdenvertainen pääsy palveluihin.

¹⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto 31.3.2021 <https://syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-lausunto-yhdenvertaisuusperiaatteen-soveltamisesta-rokotusjarjestykseen>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomautti lausunnossaan, että valtuutettu ei arvioi epidemiologisia todennäköisyyksiä tai ota kantaa niiden perusteella tehtyihin johtopäätöksiin rokotusjärjestyksestä.

3.4 Arvio festarinjärjestäjän asemasta

Festarijärjestäjän asemaa arvioitaessa voidaan lähteä tarkastelemaan seuraavista lähtökohdista edellä käsitellyt oikeusohjeet ja kannanotot huomioon ottaen:

Asiakkaan estäminen osallistumasta festareille terveydentilaan liittyvällä perusteella täyttää lähtökohtaisesti syrjinnän kriteerit. Asiakasta kielletäisiin osallistumasta henkilöön ja terveydentilaan liittyvällä syyllä. Tämän johdosta on arvioitava, onko erilaiseen kohteluun olemassa hyväksyttävä syy.

Tapahtumanjärjestäjä ei tässä tilanteessa voi vedota vain omiin sopimusehtoihinsa, koska yhdenvertaisuuslaki on pakottavaa oikeutta ja lain vastainen sopimusehto on mitätön.

Jotta asiakasta voitaisiin estää osallistumasta festareille, tilanteen tulee täyttää yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaiset oikeuttamisperusteet:

- a) Erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu *lakiin* ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.
- b) Erilainen kohtelu on oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Tässä tilanteessa ei ole olemassa lakia, joka oikeuttaisi erilaiseen kohteluun. Jäljempänä on kuvattu mahdollisia lainsäädäntötoimia, joita rokotepassin käyttöönottoa varten voitaisiin harkita.

Toimenpiteellä olisi hyväksyttävä tavoite. Hyväksyttävyyttä arvioidaan käytännössä punnitsemalla eri perusoikeuksien keskinäistä suhdetta. Asiakkaiden terveyden suojeleminen on sinänsä perusteltua yleisvaarallisen tartuntataudin pandemiavaiheessa vastaavasti kuin yhdenvertaisuusvaltuutettu on maskipakkoa koskevassa lausunnossa todennut. Oikeus elämään ja turvallisuuteen on turvattu perustuslain 7 §:ssä. Korona on tartuntatautilaissa (1227/2016) tarkoitettu yleisvaarallinen tartuntatauti. Uuden koronavirustyyppin aiheuttama vaikea infektio lisättiin 14.2.2020 voimaan tulleella asetuksella yleisvaarallisten tartuntatautien listalle (valtioneuvoston asetus tartuntataudeista annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta 69/2020).

Lisäksi joudutaan arvioimaan sitä, **onko kielto osallistua festareille oikeasuhtainen keino tavoitteen saavuttamiseksi.** Oikeasuhtaisuutta arvioitaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota seuraaviin tekijöihin:

21.4.2021

1. Onko kieltö osallistua festareille ilman vihreää koronastatusta asianmukainen keino tavoitteen saavuttamiseksi. Järjestelmän tulee mm. olla virheetön, toimiva ja ajantasainen sekä antaa oikeita tuloksia, jotta keino olisi asianmukainen. Keskeinen tekijä on se, että vihreä koronastatus osoittaa riittävän korkealla luotettavuudella, että statuksen omaava henkilö ei tartuta koronaa.¹¹
2. Onko olemassa selvästi asiassa relevantteja oikeuksia vähemmän rajoittavia keinoja? Onko esimerkiksi mahdollista rajata erilaisia tiloja siten, että kieltö ei koskisi kaikkia tiloja? Voidaanko muilla keinoin kuten maskin käytöllä estää tartuntoja?
3. Johtaako kieltö jonkun asiakkaan kannalta kohtuuttomuuteen? Kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi pitäisi harkita rinnalla myös muita keinoja osoittaa vihreä koronastatus kuin maksukorttia hyödyntämällä. Tällä hetkellä rokotteita ei ole saatavilla kaikille väestöryhmille ja erityisesti nuoremmalla aikuisväestön rokotukset painottuvat loppukesään 2021. Alle 16 -vuotiaille ei toistaiseksi edes ole myyntiluvallista koronarokotetta. Rokotevuoroon odottaville henkilöille ja henkilöille, jotka eivät ole Suomen terveydenhuollon piirissä (esimerkiksi turistit), käytännössä ainoa keino osoittaa koronastatuksensa voi olla negatiivinen koronatesti. Kohtuuttomuutta arvioitaessa voitaneen ottaa huomioon se, että jokaisella on halutessaan mahdollisuus, ainakin nykyisessä tilanteessa, hankkia tulos koronavirustestistä. Arviossa saatettaisiin toisaalta kiinnittää huomiota myös tällaisen testin kustannuksiin ja tosiasiallisiin mahdollisuuksiin osoittaa negatiivinen testitulos.

Jotta maksukorttiin perustuva koronapassimalli olisi käytännössä tehokas, sen käyttöön liittyviä oikeudellisia riskejä tulisi minimoida. Tilanteessa, jossa suoraa lakiin pohjautuvaa tukea erilaiselle kohtelulle ei ole, olisi vähintäänkin syytä pyrkiä saamaan yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto asiasta. Tilanne vaatisi käytännössä myös selkeää terveysviranomaisten ohjeistusta. Ilman yhdenvertaisuusvaltuutetun lausuntoa ja ilman lainsäädännön tukea yrityksille jää merkittävä riski siitä, ovatko yritykset arvioineet yhdenvertaisuuslain säännöksiä oikein.

Yhdenvertaisuuslain 19 §:n nojalla valtuutettu voi antaa yksittäistapauksessa perustellun kannanoton yhdenvertaisuuslain vastaisen menettelyn ennaltaehkäisemiseksi, jollei kyse ole työsuojeluviranomaisen valvontatoimivaltaan kuuluvasta asiasta taikka työ- tai virkaehtosopimuksen tulkinnasta. Valtuutettu voi antaa lausuntoja myös muun asianosaisen kuin syrjityksi tulleen pyynnöstä. Valtuutettu voi antaa lausuntoja myös esimerkiksi yritykselle tai muulle yhteisölle. Lisäksi valtuutettu voi paitsi puuttua ilmi tulleisiin lain vastaisiin menettelyihin, myös ennaltaehkäistä niitä antamalla suunniteltua menettelyä koskevia neuvoja ja suosituksia (HE 19/2014 s. 21).

Oikeus vaatia asiakkaalta negatiivisen koronastatuksen osoittamista olisi selvästi vähemmän tulkinnanvarainen, jos asiasta säädettäisiin laissa tai lain valtuutuslainsäädännön nojalla tarkemmin asetuksessa. Oikeus vaatia koronastatuksen

¹¹ Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alustavien tutkimustulosten mukaan rokotukset ovat vähentäneet tehokkaasti sairaalahoitoon johtavia tautitapauksia Suomessa (THL:n tiedote 31.3.2021)

osoittamista todennäköisesti sidottaisiin taudin epidemiavaiheeseen, jotta henkilöiden erilainen kohtelu olisi yhdenvertaisuuskriteerin näkökulmasta perusteltu ja oikeasuhtainen. Tällöin oikeus olisi käytännössä todennäköisesti määräaikainen.¹²

Tartuntatautilain tarkoituksena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Vaikuttaisi loogiselta, että säännös sisällytettäisiin tartuntatautilakiin.

Tartuntatautilakiin on esim. lisätty väliaikaisesti ajalle 31.8.2020-31.12.2021 uusi 4 a luku covid-19-tartuntaketjujen katkaisua tehostavasta tietojärjestelmästä koronavirukselle mahdollisesti altistuneiden tavoittamiseksi (Koronavilkku-sovellus). Koronaviruspandemian leviämisen ehkäisemiseksi tartuntatautilakiin on kevästä 2020 alkaen tehty useita muitakin muutoksia.

Tartuntatautilain muutosehdotusten yhteydessä on punnittu eri perusoikeuksien keskinäistä suhdetta ja ehdotusten oikeasuhtaisuutta perusoikeuksien näkökulmasta. Tässä punninnassa joudutaan käytännössä punnitsemaan eri perusoikeuksia vastakkain, ja tulkinta saattaa vaihdella pandemian kulloisestakin tilanteesta riippuen. Tartuntatautilain muutosesityksissä hallitus on lisäksi säännönmukaisesti pitänyt suotavana, että perustuslakivaliokunta antaa lakiehdotuksista lausunnon. Eduskuntakäsittelyn aikana perustuslakivaliokunta onkin antanut tartuntatautilain muutosesityksistä lausuntonsa.

4 Työnantajan oikeus vaatia työntekijää esittämään koronastatustieto saapuessaan työpaikalle

Työturvallisuuslain (738/2002) 8 §:ssä säädetyn työnantajan yleisen huolehtimisvelvoitteen mukaan työnantajan tulee tarpeellisilla toimenpiteillä huolehtia työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työnantajan tulee siten esimerkiksi tunnistaa työstä, työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät työntekijän terveydelle ja turvallisuudelle sekä tämän arvioon perusteella toteutettava työturvallisuuden edellyttämät tarvittavat toimenpiteet, kuten huolehtia haitta- ja vaaratekijöiden poistamisesta tai ainakin näiden vaikutusten minimoimisesta. Tämä velvoite koskee myös koronaviruksesta mahdollisesti aiheutuvaa terveysvaaraa.

Työturvallisuuslaissa säädetty velvoitteet saattaisivat oikeuttaa työnantajaa asettamaan ns. läsnätyössä työpaikalle saapumisen edellytykseksi koronastatustiedon esittämisen, mikäli muita toimenpiteitä ei katsottaisi riittäviksi turvaamaan työntekijöiden työturvallisuus ja -terveys työpaikalla. Tällainen tilanne saattaisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos työssä ei työn luonteesta johtuen voitaisi välttää ihmisten välisiä kontakteja, työntekijät työskentelisivät riskiryhmään kuuluvien henkilöiden parissa tai jos riittävien turvavälien tai kasvomaskien pitäminen ei olisi mahdollista. Toimenpide saattaisi olla välttämätön työskenneltäessä esimerkiksi sairaaloissa, kuntosaleilla, palvelutaloissa, kotihoidossa, päiväkodeissa, ravintoloissa, kouluissa ja erilaisissa yleisötilaisuuksissa. Maksukortin käyttöönotto edellyttäisi käytännössä, että työnantaja tulisi työpaikan haitta- ja

¹² Lienee mahdollista, että oikeus koronastatuksen vaatimiseen voitaisiin säätää laissa myös pysyvästi siten, että toimenpide kuitenkin otettaisiin käyttöön epidemiologisen tilanteen perusteella määräajaksi valtioneuvoston asetuksella.

21.4.2021

vaaratekijöiden arvioinnissa lopputulemaan, että työntekijöiden koronastatus-tiedon vaatiminen olisi täysin välttämätön toimenpide kyseisen työpaikan terveysturvallisuuden varmistamiseksi eikä siten mitkään lievemmät tai vaihtoeh-toiset toimenpiteet (kuten etätyö, turvavälit, kasvomaskit, työntekijöiden kulun rajoittaminen, taukojen ja työskentelyn porrastaminen, työpaikan riittävästä hy-gieniatasosta huolehtiminen) olisi tässä kohtaa riittäviä. Näkemyksemme kui-tenkin on, ettei koronastatus-tiedon esittämisvelvollisuutta olisi mahdollista ris-kittömästi asettaa yleiseksi edellytykseksi ja käytännöksi jokaiselle työpaikalle vaan käytännössä se saattaisi rajautua vain sellaiseen välttämättömään läsnäolo-työhön, jossa koronaviruksen tarttumisriski työn luonteen johdosta olisi koros-tunut. Maksukortin esittämisvelvollisuus edellyttäisi työnantajalta hyvin toden-näköisesti myös laajempaa arviointia erilaisista sallituista työnteon muodoista, kuten laajan etätyömahdollisuuden sallimista jatkossakin.

Työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 §:ssä säädetty työnantajan velvollisuus koh-della työntekijöitä tasapuolisesti sekä yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 7 §:ssä säädetty työnantajan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta työpaikalla olisi myös erityisesti huomioitava koronastatus-tiedon esittämisen välttämättömyyttä arvioitaessa. Lähtökohtana koronastatus-tiedon esittämisvelvollisuudessa olisi, että jos koronastatus-tiedon esittämisvelvollisuus olisi työpaikalla täysin välttä-mätöntä, tämä esittämisvelvollisuus koskisi kaikkia työnantajan työntekijöitä. Mahdollinen poikkeaminen tällaisesta yhdenmukaisesta toimintatavasta edel-lyttäisi huolellisesti arvioitua perusteltua syytä. Lisäksi työnantajan tulisi kaikin tavoin edistää ja mahdollistaa kaikille työntekijöille hyväksyttävän koronastatus-tiedon hankkiminen viivytyksettä ja kustannuksitta. Tämä tarkoittaisi käytän-nössä koronavirustestien mahdollistamista erittäin matalalla kynnyksellä, nope-asti ja kustannuksitta, työnantajan palkanmaksukäytäntöjen uudelleenarviointia työntekijöiden odottaessa työnantajan vaatimaa koronavirustestitulosta sekä myös koronavirusrokotteiden mahdollistamista työntekijöille nopeasti ja kus-tannuksitta. Työntekijän pääsyä työpaikalle ei voisi näkemyksemme mukaan pe-rustellusti evätä (tai työntekijän palkanmaksua keskeyttää), jos mahdollisuus hankkia hyväksyttävä koronastatus-tieto olisi tosiasiallisesti työntekijän vaikutus-mahdollisuuksien ulkopuolella.

Työntekijän velvoittaminen koronastatus-tiedon esittämiseen ei näkemyksemme mukaan olisi tietosuojaoikeudellisesti ongelmallinen. Työelämän tietosuojalain 3 §:n mukaisesti työntekijöiden henkilötietojen käsittelyn lähtökohtana ns. tar-peellisuusvaatimus, joka tarkoittaa, että työnantaja saa käsitellä vain välittö-mästi työntekijän työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja. Työelämän tie-tosuojalaissa on täsmennetty, että työsuhteen kannalta välittömästi tarpeellisina henkilötietoina tarkoitetaan tietoja, jotka liittyvät työsuhteen osapuolten oikeuk-sien ja velvollisuuksien hoitamiseen tai työnantajan työntekijöille tarjoamiin etuuksiin taikka johtuvat työtehtävien erityisluonteesta. Tarpeellisuusvaatimuk-sesta ei voida poiketa edes työntekijän suostumuksella. Silloin kun työnantaja pystyisi työturvallisuuslakiin perustuvan työpaikan haitta- ja vaaratekijöitä kos-kevan arvioinnin perusteella osoittamaan koronastatus-tiedon keräämisen täysin välttämättömäksi toimenpiteeksi työntekijöiden työturvallisuuden varmista-miseksi työpaikalla (ja ehkä myös asiakkaiden terveyden suojelemiseksi), saat-taisi työelämän tietosuojalaissa edellytetty tarpeellisuusvaatimus täyttyä ja ko-ronastatus-tiedon kerääminen olla siten täysin perusteltua.

Koronastatustiedon keräämisen välttämättömyyttä arvioitaessa olisi suositeltavaa myös arvioida niitä käytännön haasteita, joita työntekijän ei hyväksyttävä koronastatustieto tai ylipäätään kieltäytyminen maksukortin esittämisestä tai käyttämisestä todennäköisesti aiheuttaisi: jos työntekijän työnteko läsnätyössä estyisi siitä syystä, että hänen pääsynsä työpaikalle estettäisiin, tulisi palkanmaksun keskeyttämiseen liittyvät kysymykset todennäköisesti myös ratkaistavaksi. Jos työturvallisuuslain asettamat velvoitteet huolehtia työpaikan turvallisuudesta kuitenkin muodostaisivat työnantajalle hyväksyttävän perusteen vaatia koronastatustiedon esittämistä, voitaneen lähteä siitä, että työnantajalla olisi myös työnjohto- ja valvontaoikeuden nojalla perusteltu syy estää työntekijän pääsy työpaikalle, jos työntekijän koronastatustieto olisi ei hyväksyttävä tai työntekijä ei maksukorttia haluaisi työnantajalle esittää lainkaan. Työnteon keskeytyminen johtuisi tällaisessa tilanteessa työntekijästä ja siten palkanmaksun keskeyttäminen voisi olla juridisesti perusteltua. Toki asia tultaisiin varmasti testaamaan vielä työntekijöiden taholta oikeudessa, joka varmasti asettaisi korostetun velvoitteen työnantajalle huolellisesti arvioida koronastatustiedon esittämisen välttämättömyyttä.

Mikäli työntekijöiden koronastatustiedon esittämisvelvoitteen välttämättömyyttä ei olisi tarkoituksenmukaista jättää työturvallisuuslakia koskevan tapauskohtaisen arvioinnin varaan, toimenpide voitaisiin mahdollistaa myös lainsäädäntömuutoksin. Asia voitaisiin näkemyksemme mukaan toteuttaa tartuntatautilakia muuttamalla tai säätämällä vähintään asetustasoisesti työnantajan työturvallisuuslain mukaisten velvoitteiden täyttämiseen käytössä olevasta toimenpidekeinovalikoimasta.

Laati

Asianajotoimisto Castrén & Snellman Oy